

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

На основу члана 27 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће на седници одржаној 26. априла 2021, донело је Одлуку бр. 1631/1 да се образује комисија за одбрану докторског рада.

Састав комисије:

проф. др Јулијана Вучо, редовна професорка, Италијански језик, 14. 07. 2010.
Универзитет у Београду, Филолошки факултет, менторка,

проф. др Ксенија Кончаревић, редовна професорка, Руски језик, 08.04.2008.
Универзитет у Београду, Филолошки факултет, чланица

проф. др Вељко Брборић, редовни професор, Српски језик, 20. 9. 2017. Универзитет
у Београду, Филолошки факултет, члан

доц. др Катарина Завишин, доценткиња, Италијански језик, 19.11.2013.
Универзитет у Београду, Филолошки факултет, чланица

проф. др Лидија Беко, ванредна професорка, Енглески језик, 13.05.2019.
Универзитет у Београду, Рударско геолошки факултет, чланица

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име Драгана, име једног од родитеља Миљана Василијевић и презиме кандидата: Василијевић-Валент
Датум и место рођења (општина, град, држава): 12.4.1989., Београд, Србија.

2. Датум одбране, место и назив мастер рада:

„Дискурс политичке рекламе у српском, руском и украјинском језику“
27.9.2013. године, Универзитет у Београду, Филолошки факултет.

3. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

славистика, политичка лингвистика, критичка анализа дискурса

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ДВОЈЕЗИЧНА НАСТАВА НА СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ: ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мср Драгане Василијевић-Валент ДВОЈЕЗИЧНА НАСТАВА НА СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ: ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА обухвата тематски оквир који се бави испитивањем ефикасности учења и наставе руског језика у условима институционализоване двојезичне наставе руског и српског језика у образовном систему у Републици Србији.

Рад има 207 страна приређених према новим правилима Универзитета у Београду (253 стране текста, величина шлајфне 1800 знакова), организован је у две веће целине, теоријску и емпиријску, у девет поглавља, садржи обимну литературу од 161 јединице научне литературе у ужем смислу 32 документа (закони, правилници, декларације, извештаји) 4 јединице из медија као извора, укупно 198 одговарајућих јединица.

Девет поглавља рада чине следећи делови 1. *Увод* у коме се најављује садржај рада и описују циљеви, хипотезе, методолошки приступ и инструменти истраживања, 2. *Двојезичност: појам, типологије, језичке политике* где се одређује појам двојезичности, појавни облици и класификације двојезичности, двојезичности и језичке политике, 3. *Двојезична настава* са дефиницијама и типологијом двојезичне наставе, моделима двојезичне наставе, актуелним тенденцијама двојезичне наставе у Европи и у Србији, историјату, законским оквирима, актуелном стању. Следеће поглавље, 4. *Двојезична настава по CLIL методи* садржи теоријске темеље CLIL наставе, говори о предностима CLIL наставе, улози и посебном значају улоге наставника у CLIL настави. Следи поглавље посвећено руском језику, 5. *Руски језик и двојезична настава*, где се кандидаткиња из перспективе образовних језичких политика бави проблемима наставе руског језика у Европи, распрострањеношћу двојезичне наставе на руском језику, двојезичном наставом у контексту учења руског језика у Србији. У поглављу 6. *Двојезична настава на српском и руском језику на средњошколском нивоу*, кандидаткиња Василијевић-Валент усредсређује се на емпиријско истраживање у коме се бави специфичним аспектима двојезичне наставе у Србији, представља модел двојезичне наставе у гимназији „Јован Јовановић Змај“, модел двојезичне наставе у Алексиначкој гимназији, а посебну пажњу посвећује ученицима и наставницима као учесницима двојезичне наставе. У наредном поглављу 7. *Утицај двојезичне наставе на ниво знања руског језика ученика* кандидаткиња се бави квалитетом знања руског језика код ученика који похађају двојезичну наставу на руском језику, тестирањем знања руског језика ученика четвртог разреда, тестирањем рецептивних вештина ученика трећег разреда, као и посебним знањима везаних за вештине разумевања читањем, резултатима ТРКИ теста из руског језика, резултатима теста из природних наука (хемије), разумевањем говора итд. Следи део рада у коме се интерпретирају резултати тестирања руског језика као и знања руског језика и садржаја нејезичких предмета. мср Драгана Василијевић-Валент у 8. поглављу *Смернице за унапређење двојезичне наставе*, на основу теоријских сазнања, искустава из других средина и резултата добијених истраживањем износи своје ставове у вези са унапређивањем двојезичне наставе и то наставе руског језика, нејезичких

предмета, организације двојезичне наставе с посебним освртом на пријемни и матурски испит, као и питањима везаним за улогу наставника у двојезичној настави на руском језику и опсервацијама о образовним и језичким политикама. У завршном делу рада налази се уобичајена научна и административна апаратура 9. *Закључак*, 10. *Литература* и 11. *Прилози*.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Рад на докторској дисертацији ДВОЈЕЗИЧНА НАСТАВА НА СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ: ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА кандидаткиње Драгане Всилијевић-Валент надовезао се на постојећа истраживања у нашој средини посвећена италијанском, енглеском, француском и немачком језику и истраживања посвећена већем броју језика истовремено и језичким образовним политикама. Овим оригиналним и пионирским истраживањем мср Драгана Василијевић-Валент је несумњиво допринела даљем комплетирању слике о двојезичној настави у Републици Србији.

Рад на докторској дисертацији ДВОЈЕЗИЧНА НАСТАВА НА СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ: ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА кандидаткиње мср Драгане Всилијевић-Валент остварио је неколико постављених циљева и потврдио задате хипотезе.

Мср Васиљевић-Валент је дала детаљан опис теоријских и законских оквира двојезичне наставе у Србији са посебним освртом на двојезичну наставу на српском и руском језику у средњим школама на основу доступне научне литературе и одговарајућих законских аката.

Критички је анализovala двојезичну наставу на српском и руском језику у ширем контексту проучавања руског језика у Србији и заступљености руског језика у европским образовним системима.

На основу теренског истраживања, уступљене школске документације и резултата анкетања наставника и ученика, мср Драгана Василијевић-Валент је пружила детаљан опис модела, организације, актуелног стања и проблема двојезичне наставе на српском и руском језику у школама у којима се ова настава одвија у Србији, у Гимназији «Јован Јовановић Змај» у Новом Саду и Алексиначкој гимназији.

Оригиналним истраживањем и поузданим инструментима испитала је утицај који СЛП настава има на усвајање руског као страног језика кроз тестирање рецептивних вештина разумевања читањем и разумевања говора тестом општег руског језика ТРКИ Б1 и тестом језика струке (хемија) и кроз одређивање нивоа познавања општег руског језика ученика уз помоћ дијагностичког теста.

Кандидаткиња мср Василијевић-Валент је извела закључке о стању и перспективама двојезичне наставе на руском и српском језику на нивоу средње школе дајући драгоцене смернице за унапређивање овог вида наставе и поставила основе у овој области за даља истраживања.

Емпиријском делу истраживања мср Василијевић-Валент је приступила постављајући хипотезе које су током истраживања потврђене (1) да су анкетирани ученици и наставници навели сличне изазове везане за двојезичну наставу као у претходним истраживањима; (2) да ученици двојезичног одељења четвртог разреда Алексиначке гимназије због малог фонда часова руског језика нису остварити очекивани ниво Б2 ЗЕРОЈ на дијагностичком тесту; (3) да су ученици двојезичног одељења постигли

различите резултате на тестовима у зависности од тога да ли су учили руски језик у основној школи; (4) да су ученици двојезичног одељења обеју школа постигли боље резултате у укупном збиру на свим тестовима у односу на контролну групу; (5) да је разлика у резултатима између ученика двојезичног и једнојезичног одељења посебно видљива у питањима отвореног типа; (6) да су сви тестирани ученици остварили боље резултате у делу теста који испитује разумевање читањем, него на тестовима разумевања говора; (7) да су ученици двојезичних одељења показали већу способност парафразирања, давали прецизније и јасније одговоре, демонстрирали вишу компетенцију у писању и познавање морфосинтаксичких одлика стручног језика; (8) да су ученици Гимназије „Јован Јовановић Змај“ остварили боље резултате на тестирању због више прилика за употребу руског језика у ваннаставном контексту (у школи се налази савремено опремљен Руски центар, а у Новом Саду постоји заједница од неколико хиљада Руса), као и због мешовитог састава одељења у којима има и изворних говорника руског језика и вишег нивоа познавања руског језика код наставног кадра.

Кандидаткиња је као валидне инструменте истраживања користила анонимну анкету о ставовима, навикама и пракси за предметне наставнике укључене у двојезичну наставу; двојезичној настави и мотивацији за употребу руског језика ван наставе за ученике двојезичних одељења свих разреда; адаптирани тест општег руског језика (ТРКИ Б1, отворени тест Института Пушкин) за проверу разумевања читањем и разумевања слушањем за ученике трећег разреда двојезичног одељења и контролне групе састављене од ученика једнојезичних одељења оба смера; тест руског језика струке (предмет: хемија) на нивоу Б1 састављен на основу уџбеника *Общая химия. Учебное пособие по языку специальности. (Читаем тексты по специальности, Вып. за проверу разумевања читањем и разумевања слушањем за ученике трећег разреда двојезичног одељења и контролне групе састављене од ученика једнојезичних одељења оба смера; Дијагностички тест за одређивање нивоа познавања руског језика (А0 Б2+) из уџбеничког комплета Пети елемент. Посебну пажњу посветила је тесту из руског језика струке. Кандидаткиња је том приликом уважила више елемената укључених у формирање теста као што су потенцијалне разлике у нивоу знања ученика двојезичних одељења природно-математичког смера и контролне групе, коју чине и ученици друштвено-језичког смера, заступљеност наставе на руском језику по разредима и резултате анкете ученика који су се изјаснили да немају тешкоћа да прате наставу из хемије на руском језику и навели уобичајене начине провере знања на руском језику. Из наведених разлога тест је сачињен тако да се код ученика тестира само разумевање прочитаног или слушаног текста, а не предзнање и познавање предмета, што је и иначе препоручена пракса за евалуацију у двојезичној настави. Приликом састављања отворених питања за тестирање разумевања читањем у кандидаткиња је узела у обзир резултате анкете ученика, тако да је форма питања била слична питањима на које су ученици навикли на редовним проверама знања на руском језику.*

У теоријском делу рада кандидаткиња мср Драгана Василијевић-Валент је користила дескриптивне и компаративне методе, док је у емпиријском делу применила комбиновану методу која обједињује елементе квантитативне методе за статистичку обраду података и квалитативне методе за контекстуализацију и тумачење резултата. Тестови знања спроведени су као експеримент са паралелним групама по трансверзалном принципу, где су експерименталну групу чинили ученици двојезичних одељења, док је

контролна група била састављена од ученика једнојезичних одељења истог разреда исте школе.

Корпус на ком је рађено истраживање може се сматрати валидним и обухватним. У анкетирању је учествовало 12 наставника и 95 ученика свих разреда укључених у двојезичну наставу, док је тестирање ученика четвртог разреда спроведено на *узорку* од 32 ученика (23 ученика експерименталне и 9 ученика контролне групе) и 46 ученика трећег разреда (21 ученик експерименталне групе и 25 ученика контролне).

Поред критичке анализе наставе по CLIL моделу у Алексиначкој гимназији и Гимназији „Јован Јовановић Змај“ и смерница за унапређивање наставе, *пионирски научни допринос* дисертације огледа се у испитивању разумевања говора код ученика двојезичних одељења, будући да ова језичка вештина до сада није била предмет нити једног до сада обављеног истраживања двојезичне наставе у Србији, те у том смислу представља научни корак даље.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

- Василијевић, Д. (2010). Лексичко-семантичко поље темпоралности у словенским језицима на примеру назива за месеце. *Славистика 14*, 135-142.
- Василијевић, Д. (2012). Експресивна лексика за изражавање позитивног става у српском и украјинском омладинском жаргону. *Славистика 16*, 632-644.
- Василијевић, Д. (2012). Префиксална творба глагола у српском и украјинском језику. В: Паламарчук О.Л (упор.) (2012). *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур (пам'яті Леоніда Булаховського): Збірник наукових праць. 17*, (стор. 13-27). Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка.
- Василиевич, Д. (2013). Мотивация к изучению русского языка у белградских слушателей курсов. *Русский язык как инославянский 5*, 99- 109.
- Василиевич, Д. (2013). Образ Србији у «Лексиконі інтимних міст» Юрія Андруховича. В: Казарін В.П. (ред.) (2013). *Світова література на перехресті культур і цивілізацій. Збірник наукових праць. Вип. 7, Ч.І.*, (стор. 38-44). Сімферополь: Бизнес Информ.
- Василиевич, Д. (2013). Орфографічні помилки сербських студентів на початковому етапі вивчення української мови як іноземної. В: Кочан, І. (2013). *Теорія і практика викладання української мови як іноземної: Збірник наукових праць. 8*, (стор. 150-158). Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка
- Орленко, О., Василиевич, Д. (2014). Ключові постаті сербської україністики. В: Палінська, О. (ред.) (2014). *Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції «Українська мова в світі»*, (стор. 85-97). Львів: Видавництво Львівської політехніки.
- Василијевић, Д. (2014). Аудио-визуелни елементи српске и руске политичке рекламе. *Славистика 18*, 308-315.
- Василијевић, Д. (2015). Србистика на украјинским универзитетима. *Лингвистичке актуелности 26*, 22-53.
- Василиевич, Д. (2015). Реалізація комунікативних стратегій в українській передвиборчій рекламі. В: В.М. Власенко, С.І. Дегтярьов, С.М. Король та ін. (ред.кол.) (2015) *Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми,перспективи*

- [Текст]: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції: у 2-х ч., (1), (стор. 35-39). Суми: Вид-во СумДУ
- Василијевић, Д. (2015). Употреба родно осетљивог језика у савременом српском филолошком дискурсу на примеру именица типа номина агентис. У: Ковачевић, М (2015). *Савремена проучавања језика и књижевности. Година VI / књига 1. Зборника радова са VI научног скупа младих филолога Србије.* (стр. 227-238). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Крагујевац.
- Василијевић, Д. (2015). Комуникативне стратегије у српском, руском и украјинском предизборном дискурсу. *Славистика, 19*, 296-303.
- Vasiljević, D. (2015). Realizacija govornih činova u srpskim, ruskim i ukrajinskim predizbornim sloganima. *Komunikacija i kultura online, 6*, 102-116.
- Василијевић, Д. (2016). Стереотип Русије у језичкој свести говорника српског језика (на материјалу асоцијативног експеримента) У: Ковачевић, М (2016). *Савремена проучавања језика и књижевности. Година VII / књига 1. Зборника радова са VII научног скупа младих филолога Србије.* (стр. 175-186). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Крагујевац.
- Vasiljević, D. (2017). The Current States and Prospects of Ukrainian as a Heritage Language in Elementary Schools of Republika Srpska. У: Vučo, J. Filipović, J. (ur.) (2017). *Manjinski jezici u obrazovanju i učenje jezika: izazovi i nove perspektive, Filološka istraživanja danas.* (str. 163-182). Beograd: Filološki fakultet.
- Попович, Л & Василиевич, Д. (2017). Актуални проблеми досліджень та перспективи розвитку україністики в Сербії. В: Скрипник, Г. (голов.ред). *VIII Міжнародний конгрес україністів. Українознавство. Освіта. Частина друга.* Київ: НАН України; ІМФЕ ім. М.Т. Рильського, стор. 66-79.
- Vasiljević, D. (2017). Ključne etape u istorijskom razvoju ruske kuhinje. *Hotellink, 29-30*, 202-211.
- Vasiljević, D. (2018) Bilingual Education in Serbian and Russian; Aleksinac Model. *EDUCATION, CULTURE AND IDENTITY: The Future of Humanities, Education and Creative Industries (3)*, 179-195.
- Đorđević, A., Vasiljević-Valent D. (2020). Bilingual Education at High-Schools in the South of Serbia. In: V. Mikolič (ed.). *Language and Culture in the Intercultural World.* Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 171-187. ISBN: 1-5275-5688-3; ISBN13: 978-1-5275-5688-1

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У раду мр Драгане Василијевић-Валент ДВОЈЕЗИЧНА НАСТАВА НА СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ: ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА представљене су теоријске основе, околности и критичка анализа двојезичне наставе по CLIL методи уопште и посебно са руским као вежикуларним језиком у образовном систему Републике Србије.

Двојезична настава по CLIL методи дефинисана је као дуални приступ који подразумева коришћење језика за учење и подучавање како садржаја тако и страног језика који се том приликом симултано усвајају, са бројним предностима за ученике као што су повећање мотивације, развој академских језичких вештина и интеркултурних

компетенција и боље позиције на тржишту рада и језика. Оваква настава је и посебан и нови изазов како за наставнике и школске институције за развој лингвистичких, методичких компетенција и стварање ширег простора за креативност и развој школе у виду подстицаја на реформе, тако и за ученике, што у време демографски оскудних генерација и потребе за вишенаменским, плуривалентним и практичним знањима доприноси опстанку школа у поменутиим отежаним условима.

Модел двојезичне наставе у Србији је прилагођени CLIL приступ, динамичан, развојни модел наставе са 30–45% наставе на посредничком/вехикуларном језику из одабраних предмета у складу са расположивим наставним кадром, а према стандардном плану и програму предвиђеном за гимназије или средње школе. Двојезичност коју стичу ученици је касна, асиметрична, али функционална, добровољна двојезичност адитивног типа, што значи да се други језик усваја без опасности по први језик ученика и изражена је пре свега у домену академских језичких компетенција.

Кандидаткиња мср Василијевић-Валент је, осим опште и најсавременије литературе о овој теми, прилежно изучила све до сада постојеће радове и документе о билингвалној настави у Србији и синтетизовала у свом раду досадашње резултате, искористивши их као полазну тачку за своја истраживања и закључке. Теоријски део садржи и детаљну анализу и историјат билингвалне наставе на руском језику и услова за одвијање ове наставе у Србији.

Користећи се актуелним и релевантним изворима дошла је до закључка да је упркос броју говорника, руски језик релативно слабо заступљен у образовним системима на територији Европске Уније са 2,8% ученика на средњошколском нивоу, а двојезична настава по CLIL методи са руским као вехикуларним језиком јавља се у 9 европских земаља: Бугарској, Естонији, Француској, Летонији, Мађарској, Пољској, Словачкој, Финској и Србији.

На основу до сада објављених истраживања мср Василијевић-Валент закључује да су у Србији актуелне две супротне тенденције везане за руски језик које се представљају као повећано интересовање за учење руског језика на факултетима и у приватним школама и све мања заступљеност руског језика у оквиру формалног образовног система.

Емпиријски део истраживања састојао се од анкетања ученика и наставника спроведеног у септембру 2017. године и тестова знања спроведених у мају и јуну 2018. године.

Полазећи од актуелних ставова у вези са мотивацијом која представља комбинацију труда, жеље за постизањем циља да се научи језик и позитивних ставова према језику и тврдње да ученикова воља за упознавањем стране културе која претходи настави страних језика и представља његов иницијални мотив за учење, мора пратити и надилазити наставни процес и представљати трајни извор мотивације, посебна пажња посвећена ангажовању ученика у вези са руским језиком ван наставе. Остала питања у анкетама била су везана за сигурност у употреби руског језика, тежину предмета које слушају на руском језику, активности на настави, фонд часова, предлоге за унапређивање наставе, планове за будућност итд.

Анкета је показала већу заинтересованост за ваннаставне активности код ученика Гимназије „Јован Јовановић Змај“ у односу на Алексиначку гимназију (78% у поређењу са 41%), што је очекивано будући да се у овој гимназији налази Руски центар, школу похађа значајан проценат ученика који су део живота провели на руском говорном подручју и већим избором сталних ваннаставних активности.

Ученици Алексиначке гимназије ван школе руски језик најчешће користе за израду домаћих задатака и конзумацију садржаја на руском језику (филмови, серије, клипови), док новосадски гимназијалци предност дају практичној употреби језика (дописивање, разговори), иза чега следи конзумација садржаја, док су домаћи задаци тек на петом месту. Ова разлика посебно је уочљива код ученика тзв. специјалне категорије који су део живота провели у Русији или говоре руски језик код куће.

У складу са очекивањима везаним за двојезичну наставу испитаници су показали већу сигурност када су у питању рецептивне вештине у односу на продуктивне, уз напомену да међу ученицима Алексиначке гимназије постоји значајна разлика у степену сигурности у употреби језика између почетника и ученика са предзнањем, која је најуочљивија у четвртом разреду.

У Гимназији „Јован Јовановић Змај“ ученици специјалне категорије показали су нешто већу сигурност у употреби руског језика, док се међу ученицима са српским као матерњим језиком примећује корелација између разреда и степена сигурности, што показује да већа количина инпута и дуже искуство у двојезичној настави повећавају сигурност у употреби језика, пре свега у домену рецептивних језичких вештина.

Алексиначки гимназијалци уписали су двојезично одељење јер верују, редоследом који следи, да ће им донети боље шансе у даљој каријери и образовању, из жеље да пробају нешто ново, као и из љубави према руском језику. Новосадски ученици су наводили исте мотиве, само у другом редоследу: љубав према руском језику, жеља да пробају нешто ново и боље шансе у будућности.

Већина анкетираних ученика је задовољна двојезичном наставом и препоручила би упис двојезичног одељења млађим ученицима.

Будући да су се ученици обеју школа изјаснили да им је лако да прате наставу из хемије двојезично, део теста који се односи на наставу нејезичких предмета био је из области природних наука, ужа област: хемија.

Укупно 49% алексиначких ученика двојезичног одељења и 25% њихових новосадских колега желе већи фонд часова руског језика, уз напомену да се ова разлика може објаснити неједнаким приликама за употребу руског језика ван наставе. Слична тенденција примећена је и када је у питању жеља за повећањем фонда часова из нејезичких предмета које ученици слушају двојезично (33% у Алексинцу и 21% у Новом Саду).

Ученици обеју школа радије се опредељују за читање и превод текста као активности у оквиру двојезичне наставе, док је у Новом Саду значајан број ученика навео да воли дискусије. Резултат може указивати на то да су традиционалне активности стварно омиљене, али и да су најприсутније у настави, па су зато ученицима најпознатије. Избор у корист дискусија у Новом Саду показује да су ови ученици спремнији да користе руски језик активно из већ наведених разлога расположивих могућности за употребу и присуство језика у школи.

Основни предлог за унапређивање двојезичне наставе односио се на већу употребу руског језика на часовима предмета које ученици похађају двојезично (16% у Алексинцу, 22% у Новом Саду).

Анкета за наставнике била је изузетно обимна и имала је за циљ да испита не само прилике реализације двојезичне наставе, већ и личне ставове наставника, али и методе које користе у раду.

Наставници користе сличне методе рада на српском и руском језику, с том разликом што се за дискусију и монолошку методу ређе опредељују на руском језику, вероватно због несигурности приликом говора на руском. Од метода карактеристичних за наставу језика наставници најчешће користе рад са текстом, превођење и рад на терминологији. Језик се користи првенствено са циљем усвајања терминологије, док се виши когнитивни процеси и усвајање садржаја одвијају на српском језику.

Материјале које користе у настави на руском језику наставници најчешће састављају самостално, будући да не постоје одговарајући уџбеници за двојезичну наставу. Нису им познати постојећи предметни уџбеници на руском језику за странце, а као оптималан материјал за рад већина је навела српски предметни уџбеник преведен на руски језик.

Закључци у вези са евалуацијом указују да се важно градиво оцењује на српском језику, док се у вези са руским језиком углавном проверава познавање терминологије и дефиниција, при чему граматичке грешке немају утицаја на оцену. Руски језик се посматра као додатна вредност. Примењују се искључиво традиционални начини оцењивања.

Наставници нејезичких предмета владају руским језиком на Б нивоима (Б1 и Б2), већином нису имали прилике да борава на руском говорном подручју и ни пре уласка у двојезичну наставу нису имали прилике за методичка усавршавања. Своју сигурност у настави на руском језику процењују оценама 3 или 4 на скали од 5 поена. Сигурније се осећају у рецептивним вештинама, него у продуктивним и у ситуацијама припремљеног говора у основу на спонтани.

Жељени облици стручног усавршавања су боравак на говорном подручју, курс језика струке и курс општег руског језика.

Више од половине наставника сматра да њихов рад није адекватно вреднован и као највеће проблеме наводе време које користе за припрему материјала и недостатак прилика за стручно усавршавање. Наставници нејезичких предмета истичу потребу за већим фондом часова руског језика и нејезичких предмета које ученици похађају двојезично. У питањима отвореног типа наводе проблем разлике у познавању руског језика међу ученицима.

На основу спроведеног тестирања ученика четвртог разреда Алексиначке гимназије ученици двојезичног одељења представљали су експерименталну групу, а ученици једнојезичног одељења контролну. Као инструмент коришћен је скаларни тест за одређивање нивоа познавања руског језика из уџбеничког комплета *Пет елемената*.

Квантитативна анализа укупних резултата тестирања показала је да су ученици једнојезичног одељења остварили резултате на нивоу А2+, док су ученици двојезичног одељења остварили резултате у распону А2 до Б1 са тим да су резултат А2 остварили ученици који у основној школи нису учили руски језик и ученици који нису били мотивисани за попуњавање теста у целини, резултат А2+ остваривали су и ученици који нису учили руски језик и они који јесу, док су ниво Б1 показали ученици који су учили руски језик у основној школи. Утврђена је корелација између учешћа у ваннаставним активностима и успеха на тесту, будући да је већина ученика који су остварили довољно поена за резултат Б1 навело да су редовно били изложени руском језику кроз ваннаставне активности које укључују употребу руског језика.

У складу са полазном претпоставком, ученици двојезичног одељења нису показали

познавање општег руског језика на нивоу Б2, што се може објаснити недовољним фондом часова, непостојањем прилика за редовну употребу руског језика на свакодневном нивоу који би био приступачан свим ученицима, а не само такмичарима, одсуством страног лектора или већег броја наставника који владају руским језиком на нивоу Б2 или више.

Тестирање ученика трећих разреда обеју гимназије обављено је тестом рецептивних вештина који се састојао од четири дела (општи руски језик: читање, слушање; језик струке (природне науке, ужа област хемија: читање, слушање) на нивоу Б1. На питањима затвореног типа било је могуће освојити максимално 30 поена, док су питања отвореног типа анализирана квалитативно.

Код ученика Алексиначке гимназије није било значајне разлике у просечном броју поена међу контролном и експерименталном групом, будући да су ученици једнојезичних одељења у просеку остварили 21,8 поен, а ученици двојезичног одељења у просеку 22,9%. И поред сличног средњег резултата, постоји одређења разлика у дистрибуцији поена међу одељењима.

Ученици који нису раније учили руски језик гршили су у питањима отвореног типа и показали нижи ниво компетенције у писању, при чему не само када је у питању граматичка исправност одговора, већ и када је у питању проналажење и препознавање у тексту.

Ученици једнојезичног одељења остварили су боље резултате на тесту општег руског језика. По троје ученика оба одељења остварило је максималан број поена на подтесту језика струке уз разлику у квалитету одговора на отворена питања у корист ученика двојезичног одељења, што је очекивано имајући у виду резултате постигнуте у ранијим испитивањима у Србији.

На основу добијених података мср Всилијевић-Валент закључује да су ученици контролне групе једнојезичних одељења Гимназије „Јован Јовановић Змај“ показали бољи учинак на тестовима општег руског језика, док су ученици двојезичног одељења били успешнији на тестовима језика струке.

Поредећи резултате анкета и резултате теста познавања језика по вештинама и укупном збиру између двеју школа закључено је да су ученици Гимназије „Јован Јовановић Змај“ постигли боље резултате на тестирању, док су ученици Алексиначке гимназије у већој мери задовољни двојезичном наставом. Овим се потврђују претпоставке постављене на почетку истраживања.

Ученици Алексиначке гимназије похађају већи број предмета двојезично, али немају контакт са изворним говорницима руског језика ни у улози наставника ни у улози ученика у одељењу, на располагању имају мањи број ваннаставних активности и мање прилика за употребу руског језика ван наставе у односу на ученике Гимназије „Јован Јовановић Змај“ који су остварили нешто боље резултате на тестовима. Ученици једнојезичних одељења новосадске гимназије су такође показали високе резултате на тестовима, посебно на тестовима општег руског језика, што недвосмислено показује значај ваннаставних активности и прилика за свакодневну употребу руског језика за овладавање овим језиком. Ученици Алексиначке гимназије који су уписали двојезично одељење без предзнања показали су нешто лошије резултате на тестовима, уз озбиљније грешке на питањима отвореног типа и ниже оценили своју сигурност у ситуацијама употребе руског језика. Проблем различитог нивоа познавања језика су у анкетама препознали и ученици и наставници. Овакви резултати упућују да је неопходно пронаћи

системско решење како би ученици са територије градске општине Алексинац имали прилику да уче руски језик у току основног образовања.

Тестирање ученика је показало да двојезична настава позитивно утиче на познавање руског језика, пре свега на развој рецептивних вештина језика струке и да је тај резултат најочљивији на питањима отвореног типа.

На основу резултата емпиријског истраживања, доступне документације и посета школама представљен је изузетно вредан допринос овог рада који може да послужи у даљим расправама о унапређивању двојезичне наставе уопште, а посебно на руском језику. Оригиналну вредност рада чине смернице које је кандидаткиња понудила имајући у виду резултате и развојни потенцијал наставе руског језика као и значај руског језика у регионалном и европском контексту образовних система. Смернице се односе на унапређивање двојезичне наставе на руском језику и то у области наставе руског језика, наставе нејезичких предмета, организације двојезичне наставе, а посебно пријемног и матурског испита, образовања, усавршавања и обавеза наставника, као и у области образовних језичких политика где се смернице односе на статус руског језика и фонд наставе док смернице у области образовних политика подразумевају предлоге за бољу координацију, прецизније одређење и јасан поступак евалуације двојезичне наставе. Мср Василијевић-Валент квалитет наставе у средњој школи и двојезичним одељењима везује и за снажење наставе руског и страних језика уопште у основној школи.

Резултати истраживања указали су на предности двојезичне наставе са руским као посредничким/вехикуларним језиком, али су утврдили и видове реализације који захтевају кориговање и унапређивање.

Кандидаткиња мср Василијевић-Валент препоручује у даљој перспективи научних истраживања теме развојно репликативно истраживање након четворогодишњег периода имајући у виду учешће страних лектора у настави, како би се утврдио утицај инпута од стране изворних говорника на познавање општег руског језика и руског језика струке, препоручујући обухватање ученика свих разреда и испитивање свих језичких вештина.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња мср Драгана Василијевић-Валент својим докторским радом ДВОЈЕЗИЧНА НАСТАВА НА СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ: ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА обухватила је значајну тему која отвара ново поглавље у изучавању појава и односа у двојезичној настави уопште, а посебно на руском као посредничком/вехикуларном језику у образовном систему Републике Србије. Веома зрело и детаљно приступила је анализи сложене материје, показујући одличне способности формулисања стечених сазнања и формирања јасних, научно заснованих закључака и ставова.

Овим истраживањем мср Драгана Василијевић-Валент, наставник руског језика на Високој хотелијерској школи струковних студија у Београду и предавач руског језика на курсевима при Руском центру Универзитета у Инзбруку потврдила је и унапредила своје дугогодишње интересовање и вишеструке компетенције везане за језичке политике и њихову реализацију у оквиру образовних система.

IX ПРЕДЛОГ:

Похваљујући прилежан, креативан, самосталан, иноваторски рад који је довео до оригиналних резултата који ће бити значајно упориште у даљим анализама везаним за

истраживану област двојезичне наставе руског језика за претежно србофоне говорнике у институционализованим образовним условима, истичући врлине кандидаткиње које су се показале кроз способност за синтезу и анализу богате теоријске литературе, посебан, акрибичан, јасан научни стил изражавања са задовољством предлажемо Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом ДВОЈЕЗИЧНА НАСТАВА НА СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ: ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ И КРИТИЧКА АНАЛИЗА прихвати као докторски рад који испуњава све услове предвиђене законом, а кандидаткињу мср Драгану Василијевић-Валент позове на усмену одбрану.

У Београду, 10. маја 2021.

Проф. др Јулијана Вучо, Универзитету Београду,
Филолошки факултет, менторка

Проф. др Ксенија Кончаревић, Универзитет у Београду,
Филолошки факултет, чланица

Проф. др Вељко Брборић, Универзитет у Београду,
Филолошки факултет, члан

Доц. др Катарина Завишин, Универзитет у Београду,
Филолошки факултет, чланица

Проф. др Лидија Беко, Универзитет у Београду,
Рударско геолошки факултет, чланица